

ISMERTETÉSEK.

Lehmann, Ernst Herbert: *Einführung in die Zeitschriftenkunde.* Leipzig, 1936. Hiersemann, X [2], 253 [3] l.

A könyvtár rakoncátlan gyermekei a hírlapok és folyóiratok. A katalógus szoros fegyelmét áttörik; nem kíváncsoznak a higgadtabb, szabályokhoz alkalmazkodó könyvek mellé, de még egymás között is számtalan külső és belső különbség osztja alcsoportokra őket a magas-színvonalú tudományos folyóirattól a körutak filléres estilapjáig. Egyes könyvtárak, így a lipcei Deutsche Bücherei is, a folyóiratok mellé osztja a sorozatos és gyűjteményes munkákat, naptárakat, címtárakat, évi jelentéseket is. Ellenkező irányból indult ki az Országos Széchényi-Könyvtár Hírlaptára. Alapítójának, id. SZINNYEI JÓZSEFnek elgondolása szerint a szorosabb értelemben vett „újságok“ tartoztak volna a „Nemzeti Hírlapkönyvtárba“; ő az elkülönítés kritériumául a periodicitás terjedelmét választotta: a havonta egynél többször megjelenő sajtótermékeket tekintette hírlapoknak. De így nemcsak a tudományos folyóiratok, hanem szaklapok, sőt néhány vidéki hírlap is a könyvek közé került. Fokozatos fejlődés folyamán azután először csak a magyar, majd az összes folyóiratok is a Hírlaptár kezelésébe mentek át.¹ Így az Országos Széchényi-Könyvtár Hírlaptára a nemzet periódikus irodalmának egészét ritka teljes gyűjteményben foglalja magában, de egyszersmind az anyagnak előbb érintett heterogenitásából adódó összes nehézségekkel napról-napra fel kell vennie a küzdelmet.

Ha már a könyvtárba besorozott, közvetlen aktualitását elvesztett időszaki sajtótermékek meghatározása is ily súlyos gondokat okoz, még kényesebb a feladata annak, akinek szempontjából a sajtó nemcsak irodalmi vagy nyomdatermék, aki annak sajátos létfeltételeit, funkcióit, hatásait önmagukban kutatja. ERNST HERBERT LEHMANN, a berlini egyetem sajtótudományi intézetében a folyóiratosztály vezetője, a hírlapot és folyóiratot kizárólag a publicisztika szempontjából vizsgálja és a gondolatközlés legújabb technikai formái, a film és a rádió mellé állítja. Ezek szerint a publicisztika négy egyenrangú ága vagy

¹ L. GORIUPP ALISZ: A Magyar Nemzeti Múzeum Hírlaposztálya fennállásának első félszázadában. 1884—1934. Budapest, 1934. 21. l.

„műfaja“: 1. a hírlap, 2. a folyóirat, 3. a rádió, 4. a film. LEHMANN a folyóiratkutatást a sajtótudomány másik ágától, a hírlaptudománytól elkülönítve tárgyalja és igyekszik feladatait megjelölni, területét körülhatárolni. Az immár nagy multra visszatekintő német sajtótudomány elérkezettnek látja az időt, hogy az eddig túlnyomóan előtérben álló hírlap mellett a folyóiratot külön is vizsgálódás tárgyává tegye. E feladat egységes irányítására alakult 1934-ben az „Arbeitskreis für Zeitschriftenfragen“, melynek szerző egyik kezdeményezője s ma is vezetője.

LEHMANN munkája a sajtótudomány ismert alapfogalmai, az aktualitás, periodicitás és publicitás szerepének meghatározásával keresi a folyóirat és az újság határát, így akarja a folyóiratkutatás területét elméletileg körülkeríteni. Megállapítja, hogy mindhárom kritérium bizonyos szűkítéssel, korlátozással található fel a folyóiratoknál. Az *aktualitás* másodlagos, mert a folyóiratok ritkábban jelennek meg, mint az újság és a cikkek fontosabbak benne, mint a hírek, amelyek pedig a másik csoport, a napisajtó, leglényegesebb részét képezik. Ennek a sajtójogban is megvan a fontossága, mert ilyenformán a folyóirat túlnyomóan nagy része a szerzői jog védelme alá esik. A híreket, ha közölnek is ilyeneket, már megrostálva adják a folyóiratok, kritikai megjegyzésekkel kísérik azokat és egy hosszabb periódus eseményeinek összefoglalását közlik, nem a friss eseményt, a tulajdonképeni „újságot“ vagy éppen „szenzációt“. Ezért tartoznak ide a hetilapok és az élc-lapok is; ezeknek anyaga ugyan túlnyomóan aktuális, de csak másodlagosan az. A szaklapok aktualitása pedig szakszerű aktualitás; az ilyenek, még ha napról-napra közlik is szakmájuk legfrissebb híreit, csak korlátozott körre szorítkoznak, akkor is, ha, mint például a német mézárások szaklapja, napról-napra a legfejlettebb hírszolgálat alapján számolnak be az olvasóikat érdeklő piac eseményeiről.

A folyóirat *periodicitására* jellemző annak kisebb terjedelme, vagyis, hogy ritkábban jelenik meg, mint az újság. Mint már fennebb említettük, SZINNYEI JÓZSEF a hírlapokat és folyóiratokat e kritérium alapján akarta elkülöníteni és a könyvtári gyakorlatban, ha az elkülönítés szüksége felmerülne, nem is lehetne más megoldást találni, ugyanis a gyakorlatban lehetetlen lenne minden egyes esetben az összes elméleti szempontok alapulvételével mérlegelni, vajjon újság-e valamely periódikus kiadvány, vagy folyóirat. Németországban a legtöbb folyóirat havonként jelenik meg (41·8%), naponta csak néhány szaklap (0·9%).

Végül különösen jellemző a folyóiraatra *publicitásának* korlátozottsága. A folyóiratok meghatározott olvasóközönséghez szólnak: nem szélességben fejtik ki hatásukat, hanem mélységben. Az új német sajtó-

törvények, amelyeket LEHMANN e fejezettel kapcsolatosan részletesen ismertet, éppen e tekintetben tartalmaznak fontos intézkedéseket. Az újságtól megkövetelik a széles körben kifejtett működést, a nemzet egyetemét érdeklő kérdések tárgyalását, a folyóiratoktól viszont határozott feltüntetését annak a célnak, amelynek szolgálatában állanak és működésüket kötelesek is erre a térre korlátozni.

Mint a folyóirat lényeges ismertető jegeit tárgyalja LEHMANN még a folytatólagosságot és egységet. A folytatólagosság már a papír és a nyomás állandóságában, a boríték kiállításában és a rovatok beszállításában is megnyilvánul. Még fontosabb a belső kontinuitás; ez a folyóiratoknál sokkal inkább elérendő cél, mint az újságnál, mert a tárgykör korlátozottabb és a munkatársak száma csekélyebb. A munkatársakat ezért személyes érdeklődésük iránya is egybeköti és az olvasóközönség is egységes „táborrá” alakul.

Talán hozzá lehetne még fűzni LEHMANN fejtegetéseéhez, hogy a folyóirat a legtöbb esetben valami gyakorlati és hasznos cél szolgálatában áll, úgyszólván nevelő célzata van. Az újság csak pillanatnyi helyzetkép, hírközlésének célja csak a pillanatnyi helyzethez való alkalmazkodás lehetővé tétele. A folyóiratban távolabbi szellemi és erkölcsi értékek megvalósítására is kell törekvésnek lennie. Az újság híranyagát csak tudomásul kell venni, a folyóirat cikkein gondolkodni is érdemes. Úgy hisszük, e szempontok nem jutnak kellően érvényre LEHMANN könyvében, pedig a folyóiratnak a társadalmi életben betöltött szerepét „Die Zeitschrift als publizistisches Führungsmittel” címen külön fejezetben tárgyalja. E fejezetben főleg a kérdés technikai vonatkozásait vizsgálja s mondanivalóit a következő pontok köré csoportosítja: 1. a cím, 2. a kiadó, 3. a szerkesztő (e szakaszban közli és méltatja az új német szerkesztői törvényt), 4. a munkatárs, 5. a kézirat. Majd történeti áttekintés keretében mutatja be bizonyos meghatározott tárgykörrel foglalkozó német folyóiratok történelmi, politikai és társadalmi szerepét, sikereit és balsikereit a szervezés terén.

Külön fejezetben tárgyalja LEHMANN a folyóirat gazdasági és műszaki kérdéseit: az üzemi és költségvetési tudnivalókat, az előállításra, a szétküldésre, a hirdetésre és a kiadásra vonatkozó adatok csoportosítását. E részben is a folyóirat és a hírlap különbözőségét emeli ki az egyes feladatkörök elhatárolásában és betöltésében. Az értékes alapvető munkát bibliográfiai rész egészíti ki, melyben az általános műveken kívül a német folyóiratokkal foglalkozó munkákat történelmi és szakok szerinti csoportosításban is ismerteti.

Ha LEHMANN könyvének tanulságait magyar szempontból akarjuk értékelni, nem szabad azok gépies alkalmazására gondolnunk. A magyar sajtó eddigi kutatói nem idegen példán indultak el, hanem ön-

állóan törekedtek megvetni az új tudomány alapjait hazánkban. A hírlapot és folyóiratot nem választották külön és sohasem korlátozták vizsgálódásaikat csak az újságra. A magyar nyelv a „sajtó” szót — annak eredeti jelentését az időszaki sajtóra szűkítve — mint gyűjtőfogalom megjelölését használja, amelybe hírlap és folyóirat egyaránt beletartozik.¹ A folyóiratokkal behatóbban foglalkoztak irodalomtörténeti jelentőségük miatt is; másrésztől pedig egy időben — a XIX. század elején — a hiányzó politikai sajtót is a folyóiratok pótolták nálunk, tehát ezek a hírlaptörténethez is szervesen hozzátartoznak. De amelltt hírlap és folyóirat megkülönböztető kritériumait, határterületeinek kérdését a magyar viszonyok új szempontokkal egészíthetik ki. Például felvethetjük a kérdést, vajjon amúgy is gazdag irodalmi rovatot tartalmazó napilapjaink vasárnaponként megjelenő külön melléklete hírlap-e vagy folyóirat? LEHMANN az ilyeneket a hírlap kiegészítő részének tekinti, tehát az újsághoz sorolja. De tudjuk, hogy némely magyar napilap képes melléklete valóságos folyóirat és a laptól külön is vásárolható. Ezzel szemben a Németországban annyira elterjedt illusztrált hetilap, amelynek főrészt a fényképes hírszolgálat teszi s amelyet szintén a folyóiratok közé számítanak, nálunk alig van képviselve.

Említsük meg végül, hogy a folyóiratok vizsgálatánál a publicisztikai szempont feltétlen jogosultsága mellett figyelembe kell vennünk, hogy a folyóirat, ha egyfelől az újsághoz csatlakozik, másfelől az időszaki sajtótól a *könyv felé* is átmenetet képez. Ezt mutatják nálunk a folyóiratnak álcázott népszerű regénysorozatok, amelyek évfolyamszámozással és dátummal jelennek meg, néha még keresztretjvényeket is közölnek a regény borítólapján, mégis csak külsőségekben folyóiratok, tartalmilag nem. Tudományos folyóirataink egyrésze pedig évkönyvvé alakult — így az *Archaeológiai Értesítő* — vagy évente több részben megjelenő gyűjteményes munka, mint az Akadémia által kiadott *Matematikai és Természettudományi Értesítő*. Ezzel szemben a Berlinben megjelenő *Ungarische Jahrbücher*, címe ellenére, valóságos folyóirat.

Ezt a kérdést: mi is voltaképen a folyóirat és miben különbözik a hírlaptól, ezek szerint érdemes felvetni. LEHMANN gondolatébresztő könyve mind a sajtó kutatójának, mind a könyvtárosnak hasznos segéd-eszköz.

DEZSÉNYI BÉLA.

Dr. Varga Sándor Frigyes: *Bevezetés a táncirodalomba.* (Budapest, Stephaneum-nyomda, 1938. Különlenyomat a „Testnevelés” 1937. 12. és 1938. 1—2. számaiból. Nagy 8°. 77+3 sztl. 1.)

¹ V. ö. MÁTÉ KÁROLY: *Sajtó és tudomány.* Budapest, 1929, 14—15. l.